

Περίληψη - Summary

Αλεξία Σπηλιωτοπούλου: «Τα πήλινα ανθρωπόμορφα ειδώλια των μινωικών ιερών κορυφής. Τυπολογικές, τεχνοτροπικές και ερμηνευτικές παρατηρήσεις με βάση το υλικό του ιερού του Κόφινα Αστερουσίων»

Η διατριβή εξετάζει το υλικό των πήλινων ανθρωπόμορφων ειδωλίων από τα μινωικά ιερά κορυφής με μελέτη περίπτωσης το υλικό από το ιερό κορυφής στο Μετζολατί, κάτω από την κορυφή του Κόφινα Αστερουσίων, το οποίο ιδρύεται στην αρχή της εποχής των νέων ανακτόρων, δηλ. στην ΜΜ ΙΙΙ περίοδο. Η χρήση του φθίνει στην ΥΜ ΙΑ ενώ επαναχρησιμοποιείται στην ΥΜ ΙΙΙ περίοδο, στην Πρωτογεωμετρική, στην Γεωμετρική, στην ελληνιστική και ρωμαϊκή. Το ιερό βρίσκεται σε βραχώδες έξαρμα βόρεια της υψηλής κορυφής σε υψόμετρο 923μ. Οριοθετείται από περίβολο με έναν μακρύ τοίχο με θρανίο και κόγχη στα ανατολικά. Ο βράχος λειτουργεί σαν το νότιο τμήμα του περιβόλου. Το ευρηματολόγιό του είναι πλούσιο: ζωόμορφα και ανθρωπόμορφα ειδώλια, κεραμική, πήλινες λέμβοι και χάλκινο αγκίστρι, χάλκινα μαχαιρίδια, δύο χάλκινα ειδώλια, ψήφοι από ημιπολύτιμους λίθους και χρυσό, σαυρωτήρας, ενεπίγραφες τράπεζες προσφορών κ.λπ.

Η έρευνα συμπεριλαμβάνει ανθρωπόμορφα ειδώλια από τις δύο σωστικές ανασκαφές: την πρώτη του 1961 με ανασκαφείς τους Ν. Πλάτωνα και Κ. Δαβάρρα, την δεύτερη του 1990 με ανασκαφείς την Αλ. Καρέτσου και τον Δρα. Γ. Ρεθεμιωτάκη, καθώς και υλικό από κατασχέσεις. Ειδικότερα, στην λεγόμενη κατάσχεση Adam's του 1962 εντοπίστηκαν πάνω από 100 θραύσματα ειδωλίων που προέρχονταν από λαθρανασκαφές.

Στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής δίδονται οι απαραίτητες πληροφορίες για την ιστορία της διερεύνησης των ιερών κορυφής και των ειδωλίων, καθώς και το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο όρισε τον τρόπο διαχείρισης του υλικού. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται μια γνωριμία με το ιερό, την τοπογραφία, τις δύο ανασκαφικές περιόδους, αλλά και τις λαθρανασκαφές. Παρουσιάζεται ακόμα, εκτός από τα υπόλοιπα ευρήματα, και η κεραμική, πάνω στην οποία βασίστηκε η χρονολόγηση της χρήσης του ιερού αλλά και των ειδωλίων.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται τα κριτήρια ορισμού του φύλου και της ηλικίας στα πήλινα ειδώλια με τη συζήτηση να επεκτείνεται και σε άλλα μέσα της αιγαιακής εικονογραφίας. Αναπτύσσεται ακόμα η συλλογιστική για τη χρονολόγηση των ειδωλίων, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την κεραμική.

Το κεφάλαιο 4 περιλαμβάνει μια αναφορά στα σύνολα που εξετάστηκαν, μία αναλυτική έκθεση του τρόπου διαχείρισής τους κατά την πρώτη φάση της καταλογογράφησης και εν συνεχεία την τυπολογία των ειδωλίων η οποία, λόγω του κατακερματισμού του υλικού και της αποσπασματικότητάς του, οργανώθηκε σε ομάδες με βάση το τμήμα του σώματος από το οποίο προέρχεται. Αναγνωρίζονται διαφορετικοί πίλοι, ένας εκ των οποίων, ο πιο δημοφιλής, μέσα από εξέταση παράλληλης εικονογραφίας και στατιστικών, συνδέθηκε με τους αθλητές της πυγμαχίας. Ορίζονται οι τύποι ένδυσης και εξαρτημάτων, οι χειρονομίες. Ο κατάλογος συμπληρώνεται με ομάδα

ειδωλίων αποκολλημένων από αγγεία και ομοιώματα με συνθέσεις ή πολυπρόσωπες παραστάσεις και ομάδα ειδωλίων τα οποία χρονολογούνται σε περιόδους μεταγενέστερες της ΜΜ ΙΙΙ.

Σημαντική ήταν και η αναγνώριση χειρών ή εργαστηρίων: Ο τεχνίτης 1 του Κόφινα είναι ο παραγωγικότερος ειδωλοπλάστης όχι μόνο του ιερού, αλλά και της μινωικής τέχνης εν γένει. Κατασκευάζει ειδώλια στατικά, τα οποία κατά κανόνα φέρουν τον δημοφιλή πύλο που η έρευνα συνέδεσε με πυγμαχούς. Ο Τεχνίτης 2 έχει παραγάγει μικρού μεγέθους ειδώλια νεαρών πυγμαχών, τα οποία πιθανότατα ανήκαν σε ομοιώματα με πολυπρόσωπες παραστάσεις, και σίγουρα κατασκευάζει ανατομικώς ορθά σώματα με μεγάλη λεπτομέρεια ακόμα και στην απόδοση των μυών. Ο τεχνίτης 3 αν και κινείται στη θεματική και στην παράδοση του Τεχνίτη 2 τα ειδώλιά του έχουν μεγαλύτερο βαθμό σχηματοποίησης αλλά ιδιαίτερα εύγλωττη στάση σώματος σε στιγμιότυπο πυγμαχικού αγώνα.

Το κεφάλαιο 5 αφιερώνεται στην παρουσίαση των τρόπων κατασκευής των ειδωλίων, την περιγραφή της πορείας κατασκευής τους. Προτάθηκε ακόμα ότι οι τεχνικές κατασκευής προδίδουν ηηλοπλάστες με γνώσεις κατασκευής ελεφάντινων ειδωλίων μεταξύ των άλλων, γεγονός που υποδεικνύει πιθανή σχέση των ειδωλοπλαστών με τα μεγάλα ανακτορικά κέντρα της εποχής.

Στο έκτο κεφάλαιο συζητούνται τα παραπάνω δεδομένα με σκοπό να ανιχνευθούν οι λατρευτικές πρακτικές και η σημασία του ιερού σε ένα ευρύτερο θρησκευτικό-κοινωνικό πλαίσιο. Συζητούνται θέματα τα οποία απασχολούν τις τελετουργικές πρακτικές των μινωικών ιερών κορυφής. Μερικά από αυτά είναι οι αρχαιολογικές συνάψεις που προσφέρει ο χώρος, φυσικός και δομημένος, και το ευρηματολόγιο. Διερευνώνται οι πρακτικές της καύσης, θραύσης και απόθεσης των ειδωλίων. Εξετάζεται το ζητούμενο της ύπαρξης λατρευτικού ειδώλου και τα κριτήρια για τον ορισμό του. Αναζητήθηκε ο αναθέτης πίσω από τον χαρακτήρα των αναθημάτων: εργάτες της θάλασσας, κτηνοτρόφοι, άνδρες, νεαροί και ενήλικοι πυγμαχοί. Η απουσία αναθηματικών μελών ή ημιτόμων απέκλεισε την επίκληση στη θεότητα για ίαση. Αναγνωρίστηκαν πιθανοί τύποι αντιπροσώπων του ιερατείου. Συζητήθηκε η ύπαρξη του τύπου του πυγμαχού στη μινωική τέχνη και πιθανός τύπος πυγμαχού στη μεταλλοτεχνία. Επίσης ποιός ήταν ο χώρος διεξαγωγής των πυγμαχικών αγώνων, ο χαρακτήρας των τελετών ενηλικίωσης και η σημασία του ανδρικού ιδεώδους στη μινωική Κρήτη. Τέλος, διερευνάται η σχέση των μεγάλων ιερών των ιστορικών χρόνων όπου διεξάγονταν αγώνες, όπως οι Δελφοί και η Ολυμπία με τα μινωικά ιερά κορυφής.

Η διατριβή επεχείρησε να διορθώσει ακόμα κάποιες ανακρίβειες για το ιερό του Κόφινα σχετικά με θέματα χρονολόγησης, ευρηματολογίου, τύπων ειδωλίων και τελετουργικών πρακτικών τα οποία αναπαράγονταν στη βιβλιογραφία και δημιουργούσαν λανθασμένη εικόνα.

Alexia Spiliotopoulou: «The clay anthropomorphic figurines of the minoan peak sanctuaries. Typological, stylistic and interpretative remarks on the case study of the sanctuary of Kophinas on Mt. Asterousia»

The subject of this thesis is the clay anthropomorphic figurines from the Minoan peak sanctuaries. The study case is the corpus of the clay anthropomorphic figurines from the peak sanctuary of Metzolati, just a few metres north of the highest peak of Mt. Asterousia, which is called Kophinas. The sanctuary is established at the beginning of the Neopalatial period (MM III) and is gradually declining in LM IA, revisited again in different periods as is attested by the pottery: LM IIIC, Protogeometric, Geometric, Hellenistic and Roman. The sanctuary is situated by a protruding rock at an altitude of 923m. There is a perivolos with a long wall, a niche, while the protruding rock closes the perivolos on the south side. The finds are plentiful: animal and human clay figurines, pottery, clay model of boats and a bronze fishing hook, two bronze figurines, stone offering tables with Linear A' inscriptions etc.

This study includes clay anthropomorphic figurines from two rescue excavations: the first was conducted in 1961, by Nikolaos Platon and Costis Davaras, the second in 1990 by Alexandra Karetsou and Dr. Giorgos Rethemiotakis. It also includes figurines from confiscated material such as the "Adam's confiscation" of 1962, where over 100 figurines from Kophinas were located.

The first chapter is a summary of the history of the peak sanctuaries' investigation and of the study of figurines followed by a discussion on the theoretic frame of the methodology used to organize the material. The next chapter acquaints the reader with the sanctuary, the topography, the two rescue excavations, as well as the illegal digs. The finds from the sanctuary are presented, along with the pottery, which played a significant role in dating the main use of the sanctuary and the figurines themselves.

The third chapter investigates the criteria by which the sex and the age are defined not only of the clay anthropomorphic figurines but also of the human representation on other means of art in the Aegean iconography. There is a section with reflections on the dating of the figurines which was based on the dating of the pottery.

Chapter 4 includes an analytical framework of the methodology behind the cataloging. The main focus of this chapter, however, is the typology of the figurines. Because of its fragmented state it is organized in groups according to body parts. The heads are organized by their headpieces and the hairstyles. The most popular headpiece in the sanctuary has been attributed with the help of statistics and the contemporary iconography to boxers. There is also a discussion on the types of clothing, accessories, and gestures. A group of figurines that were once part of vessels with multifaceted compositions are also presented in the catalogue, along with some figurines that date to later periods.

The definition of “hands” or workshops are recognized in the works of three masters: Master 1 of Kophinas is the most prolific figurine maker of this sanctuary. They make free-standing figurines wearing the popular hat that was attributed to boxers. Master 2 makes small figurines of young boxers with an anatomically correct body. Master 3 shares the same theme and follows the same tradition as Master 2, although less skillfully.

Chapter 5 is dedicated in the method of construction. It was suggested that the techniques employed show that the figurine makers were aware of the techniques employed on other materials such as ivory, which indicates a possible connection of the former with the important palatial centres of the time.

The sixth chapter opens up a discussion on the worshipping practice. Different aspects of ritual on Minoan peak sanctuaries are discussed, like the archaeological context we gather from the sanctuary itself and its surrounding area, and of course the finds. The practice of breaking, burning and placing the figurines in rock fissures is investigated. The possibility of a cult image in the sanctuary and the criteria for its definition are considered. The dedicant was sought behind the character of the votive offerings: sea workers, breeders, young and adult boxers. The absence of body members as dedications ruled out the invocation of the deity for healing. Possible types of priesthood representatives were identified. The existence of the type of boxer in Minoan art and possible type of boxer in metalwork is examined. Also the venue of the boxing games, the character of the rites of passage and the importance of the male ideal in Minoan Crete. Finally, the relationship of the sanctuaries of the historical times where sports were held, such as Delphi and Olympia with the Minoan peak sanctuaries, is explored.

The thesis attempted to correct still some inaccuracies about the sanctuary of Kophinas regarding its dating, finds, types of figurines and ritual practices that were reproduced in the bibliography and created the wrong image.